

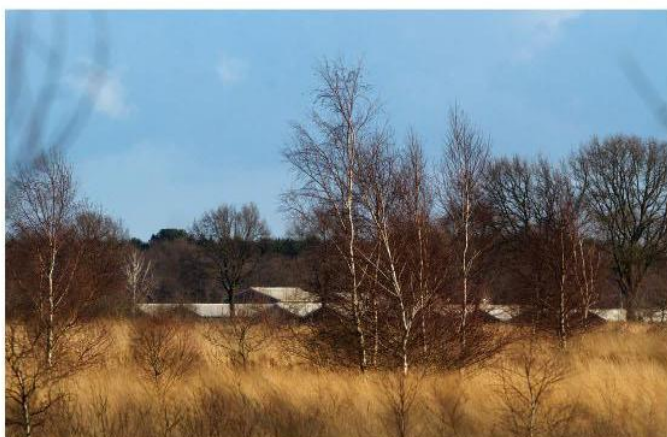

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Monitor leefomgeving van de provincie Zuid-Holland

Advies over opzet en uitwerking monitor leefomgeving

8 maart 2022 / projectnummer: 3618

1 Advies over de monitor leefomgeving in het kort

De provincie Zuid-Holland wil, mede naar aanleiding van eerder advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage (hierna: de Commissie) over de leefomgevingstoets bij de Omgevingsvisie, een monitor leefomgeving maken. Deze moet in brede zin het provinciaal omgevingsbeleid ondersteunen met informatie over de leefomgeving. De provincie heeft de Commissie gevraagd om een advies over de monitor leefomgeving te geven om deze verder te ontwikkelen. Kort voor de verschijningsdatum van dit advies heeft de Commissie ook adviezen gepubliceerd over de Module Energie¹ en Middengebied Zuidplaspolder², projecten die gebruik maken van de monitor. De Commissie heeft de bevindingen over het beoordelingskader uit deze adviestrajecten meegenomen in dit advies.

De vraag aan de Commissie

Dit advies heeft een ander karakter dan de normale advisering van de Commissie, aangezien de vraag aan de Commissie niet gaat over een milieueffectrapportage bij een besluit maar over een instrument dat het omgevingsbeleid in brede zin moet ondersteunen, de monitor leefomgeving. Dit instrument heeft een vergelijkbaar doel als milieueffectrapportage, namelijk het volwaardig meewegen van het belang van de leefomgeving bij de besluitvorming. De provincie heeft drie vragen aan de Commissie gesteld:

Toepassing I. Voor de omgevingsvisie. De vraag betreft hier in hoeverre de ontwikkelde systematiek in de monitor tegemoet komt aan de aanbevelingen/uitgangspunten voor de stappen naar een volgende versie van de omgevingsvisie³ en dan met name ten aanzien van de monitoring van omgevingskwaliteiten, beoordeling van de resultaten daarvan en eventuele bijsturing.

Toepassing II. Voor MER bij nieuw strategisch omgevingsbeleid. De vraag betreft hier de bruikbaarheid van de indicatoren in het beoordelingskader van de monitor als basis voor een leefomgevingstoets/MER bij de wijziging van of de ontwikkeling van nieuw strategisch omgevingsbeleid.

Toepassing III. Voor meten doelbereik en effecten omgevingsbeleid. De vraag betreft hier de bruikbaarheid van de monitor leefomgeving voor de beleidscyclus van het provinciale omgevingsbeleid om te kunnen bepalen in hoeverre de daarin geformuleerde doelen worden bereikt, inclusief het effect daarvan op de leefomgeving.

Hoe ziet de monitor leefomgeving er nu uit?

De monitor leefomgeving is een online toepassing, waarin de staat en de ontwikkeling van de leefomgeving in Zuid-Holland wordt weergegeven. Dit gebeurt aan de hand van 30⁴ indicatoren, verdeeld over 7 thema's. Met kleuren is aangegeven hoe de huidige situatie wordt beoordeeld en de buitenste ring maakt duidelijk wat de ontwikkelrichting is. Daarmee wordt per indicator in één oogopslag duidelijk of deze zich in de gewenste richting beweegt. Voor elk van de thema's en indicatoren is een webpagina met achtergrondinformatie aanwezig.

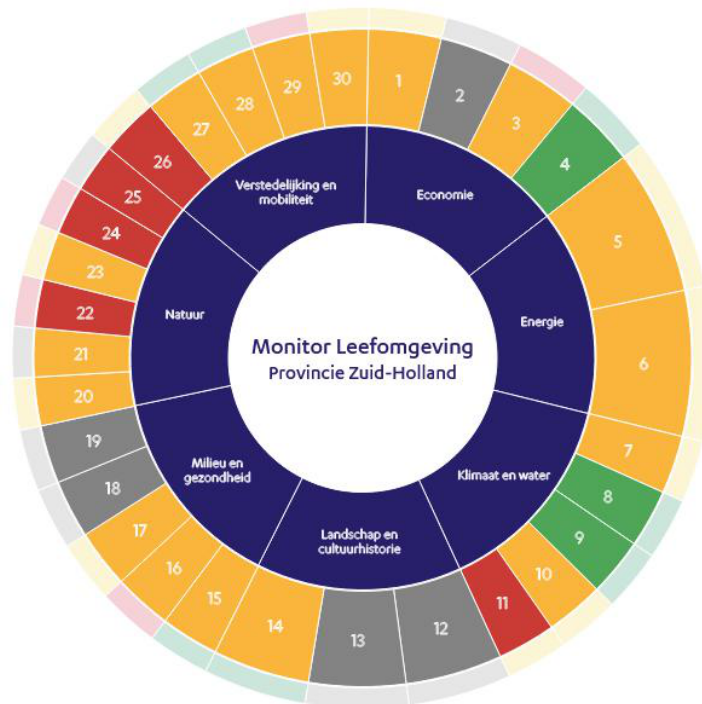
---

¹ Projectnummer [3592](#).

² Projectnummer [3613](#).

³ Zoals die waren opgenomen in het toetsingsadvies over de Leefomgevingstoets uit 2018 (projectnr. [3351](#)).

⁴ Inmiddels zijn 5 indicatoren toegevoegd.

Huidige situatie	Ontwikkelrichting
● In ontwikkeling	● In ontwikkeling
● Geen knelpunten	● Positieve ontwikkeling
● Wisselend knelpunten	● Geen ontwikkeling
● Knelpunten	● Negatieve ontwikkeling

Figuur 1 De monitor leefomgeving grafisch weergegeven. In dit advies refereert de Commissie hieraan als 'de taart'. Bron: <https://monitorleefomgeving.zuid-holland.nl/>

Leeswijzer

De Commissie geeft in hoofdstuk 1 van dit advies een aantal overkoepelende observaties en aandachtspunten voor de verdere uitwerking van de monitor. In het vervolg van dit advies volgt een systematische aanpak voor de monitor (hoofdstuk 2), observaties voor de toepassing van de monitor (hoofdstuk 3) en per thema enkele overwegingen bij de gebruikte indicatoren en eventueel toe te voegen indicatoren (bijlage).

Wat is het advies van de Commissie?

In algemene zin spreekt de Commissie haar waardering uit voor het streven van de provincie om informatie over de ontwikkelingen in de leefomgeving op een inzichtelijke manier te bundelen. Dit stelt de Staten, de inwoners van de provincie en alle andere betrokkenen beter in staat om zich daarover een beeld te vormen.

De Commissie ziet als belangrijke functie voor de monitor leefomgeving dat deze langjarig een objectieve basis vormt voor gesprekken in Gedeputeerde en Provinciale Staten, zodat het belang van de leefomgeving volwaardig kan meewegen bij besluiten in het fysieke domein⁵.

⁵ Naar de Commissie uit een mondelinge toelichting heeft begrepen is dit de belangrijkste doelstelling voor de provincie.

In de toelichting van de opstellers van de monitor aan Provinciale Staten⁶ en in de presentatie voor de Commissie kwam verder naar voren dat de monitor verschillende typen toepassingen en besluiten moet ondersteunen. Ook gebruikers van de monitor kunnen sterk uiteenlopen. In de ambitie om de monitor voor verschillende doeleinden en doelgroepen te gebruiken schuilt het risico dat de monitor te generiek blijft en onvoldoende toegesneden kan worden op deze wisselende toepassingen. Een ander gevaar is dat de monitor geen echte eigenaar heeft. Deze factoren zijn een risico voor de continuïteit van de monitor.

De Commissie adviseert daarom de mogelijkheden én beperkingen van verschillende toepassingen duidelijk te maken. Benut dit onderscheid om de gebruiker te ondersteunen in het gebruik. Ook adviseert de Commissie om de reikwijdte van het concept 'leefomgeving' duidelijk te maken en daarbij in te gaan op waarom zaken als 'economie' of 'sociale aspecten' daar wel of juist niet bij horen.

Aanbevelingen en overwegingen voor de verdere uitwerking

Voor het kiezen van de toepassing en de definities door de provincie, heeft de Commissie een aantal overkoepelende aanbevelingen en overwegingen. Deze zijn geformuleerd met het oog op de consistentie van de monitor en het volwaardig meewegen van de leefomgeving bij besluiten binnen het omgevingswetstelsel:

- **Richt de monitor zuiver op de staat van leefomgeving.** De monitor is nu nog niet eenduidig gericht op de staat van de leefomgeving, ook al is dat wel de bedoeling van de provincie. De Commissie onderschrijft dit uitgangspunt maar ziet dat het her en der nog niet gescheiden is. Houdt dit echter strikt gescheiden. Zo blijft de monitor zelf de staat van de leefomgeving op eenzelfde manier weergeven en zijn scores herkenbaar voor de omgeving en te volgen in de tijd. Ook zijn deze minder gevoelig voor politiek- bestuurlijke invloeden.
- **Kijk regionaal en lokaal wat er speelt.** De provincie Zuid-Holland is zeer divers. Een gemiddelde provinciale waarde zegt bij sommige indicatoren weinig. Inkomen en omvang van de werkloosheid verschillen van wijk tot wijk, files vormen zich niet gelijkmatig over de provincie en de luchtkwaliteit is in Pernis anders dan in het Groene Hart. Het gemiddelde op provincieniveau in de huidige monitor geeft dan niet altijd weer wat er op gebiedsniveau aan de hand is of kan zelfs (potentiële) problemen verdoezelen. Richt daarom de monitor zodanig in dat deze regionale verschillen zichtbaar kunnen worden gemaakt.
- **Onderbouw de monitor, benut bestaande bronnen.** De achtergrondinformatie en onderbouwing van scores is nu nog niet altijd beschikbaar.⁷ Voor heel veel onderwerpen bestaan al goede metingen die worden beheerd door andere partijen. Vaak is informatie lokaal beschikbaar en wordt deze samengevoegd. Dit samenvoegen kan provinciebreed maar is dus ook voor deelgebieden van belang. Maak de monitor gelaagd in opzet door de indicatoren verder doorklikbaar te maken. Zo kunnen zaken als bronnen, de bepaling van beoordelingsscores en kaartmateriaal ontsloten worden zonder aan overzichtelijkheid in te boeten. Ook de verantwoording van de monitor zelf kan worden toegevoegd. Dit hangt ook samen met het volgende punt.
- **Gebruik geen expert judgement maar meet.** Baseer de monitor op metingen en val zo min mogelijk terug op expert judgement. Bestaande normen en streefwaardes kunnen benut worden bij het beoordelen van metingen en het vaststellen van trends. Sluit hierbij

---

⁶ Een brief van 18 mei 2021 van Gedeputeerde Staten aan Provinciale Staten, getiteld 'Aanbieding ter bespreking, concept versie monitor leefomgeving Zuid-Holland, kenmerk PZH-2021-769077989, DOS-2016-00043.

⁷ Ook bij de LOT bij de Omgevingsvisie was de onderbouwing van scores al een aandachtspunt. Zie ook het advies met projectnummer [3351](#) over de Leefomgevingstoets bij de Omgevingsvisie Zuid-Holland.

zoveel mogelijk aan bij bestaande initiatieven en erkende praktijken, zodat uitkomsten vergeleken kunnen worden en niet 'het wiel opnieuw uitgevonden' hoeft te worden. Vaak is er consensus over wat een 'goede score' is; benut deze kennis en ervaring. Idealiter wordt vooral gebruik gemaakt van meetreeksen waarvan de kwaliteit (onafhankelijk) geborgd is; de Commissie geeft hiervoor in de bijlage een aantal ideeën. Zo wordt bovendien voorkomen dat teveel discussie ontstaat als de uitkomsten politiek–bestuurlijk of bij het publiek niet bevallen. Een efficiënte en doelmatige monitor draagt ook bij aan de gewenste continuïteit omdat het bijhouden ervan relatief weinig 'kost'. Eén keer inwinnen en meervoudig gebruiken, is hier het devies.

Langjarig commitment nodig

Het welslagen van de monitor leefomgeving is afhankelijk van een daadwerkelijke toepassing van de monitor voor besluiten die breed in de provincie wordt gedragen. Door de monitor te richten op de staat van de leefomgeving en niet op steeds wisselende doelen behoudt deze de benodigde objectiviteit. Zorg er daarom voor dat de analyses en conclusies openbaar zijn. Door de monitor goed aan te sluiten op bestaande (monitorings)praktijken is het bijhouden goed te doen en lang vol te houden. Maar vooral is een langjarig commitment nodig, een goede ambtelijke borging en duidelijke momenten waarop de informatie uit de monitor mee kan wegen bij besluiten, zodat de monitor een vast en onmisbaar onderdeel wordt van het omgevingsbeleid en de cyclus van politieke besluitvorming in Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten.

2 Systematische aanpak voor de monitor

De presentatie en de opzet van de monitor is overzichtelijk en zeker als deze langjarig wordt gevolgd, biedt het een uitstekende basis voor een goed gesprek. De Commissie adviseert de monitor verder te ontwikkelen aan de hand van de volgende systematische aanpak:

- 1) **Definieer de leefomgeving, doelgroep en toepassing.** Geef aan:
  - a) wat de provincie verstaat onder de leefomgeving;
  - b) voor wie de monitor wordt ingericht;
  - c) voor welke toepassing de monitor wordt gebruikt.
- 2) **Kies onderwerpen en indicatoren.** Definieer de onderwerpen die in de monitor aan de orde komen en welke niet. Koppel aan de onderwerpen indicatoren, maak helder wat je idealiter wilt meten. Geef aan, daar waar er een storende kennisleemte is, of en zo ja op welke wijze die kennisleemte geëlimineerd kan worden en op welke termijn.
- 3) **Kijk naar de regio.** Zorg voor zoveel mogelijk geregionaliseerde informatie, ook weer op basis van bestaande informatie.
- 4) **Bijsluiter essentieel.** Maak per indicator een bijsluiter over welke informatie de indicator presenteert, welke data worden gebruikt en indien van toepassing de wijze van aggregatie. Gebruik de meetwaarden om te komen tot scores voor indicatoren en deze van een kleur te voorzien op basis van zoveel mogelijk bestaande normen, streefwaarden of vergelijkingen.
- 5) **Gebruik van de monitor over de jaren.** Geef aan hoe en met welke frequentie de monitor wordt gebruikt en bijgewerkt voor het gesprek in de Staten en bij besluiten.

Deze aanpak zit voor een groot deel al in de monitor, en wordt in de volgende paragrafen verder toegelicht. Daar waar nog een extra inspanning nodig of mogelijk is, wordt dit aangegeven.

2.1 Definieer leefomgeving, doelgroep en toepassingsgebieden

De keuze is aan de provincie

De reikwijdte van het concept leefomgeving is bepalend voor de opzet van de monitor. De fysieke leefomgeving wordt in de omgevingswet gedefinieerd met een niet uitputtende lijst⁸, maar noemt een aantal onderwerpen die er in elk geval bij horen. Vanuit duurzaamheidsdenken en global goals kan het gaan om een brede insteek (*people, planet, profit*). Ook de doelen uit de Nationale Omgevingsvisie kunnen een ingang bieden.

Het is echter aan de provincie om een keuze te maken, vanuit bijvoorbeeld de strategische uitdagingen voor de provincie, praktische overwegingen (menskracht voor opzet en onderhoud), gebruiksdoelen, et cetera. Kortom, de provincie is aan zet om te definiëren wat de leefomgeving is, voor welke doelgroepen de monitor is en voor welke toepassingen de monitor wordt gebruikt. Dit is de basis voor het kiezen van onderwerpen voor de monitor.

Maak keuzes en overwegingen expliciet

In de monitor zelf worden de leefomgeving, wie de doelgroepen zijn en welke toepassingen belangrijk zijn, nog niet expliciet duidelijk. Wel is er een duidelijk onderscheid in thema's/indicatoren en een score voor ambities in de huidige monitor opgenomen. De Commissie heeft uit gesprekken met de provincie hierover wel meer helderheid gekregen. Neem deze duiding expliciet op in de monitor zelf, zodat voor eenieder helder is wat de monitor wel en niet is.

In de bijlage geeft de Commissie overwegingen en adviezen over de nu gekozen onderwerpen en welke onderwerpen in de leefomgeving nog zouden kunnen toegevoegd.

2.2 Kies onderwerpen en indicatoren

De monitor leefomgeving is een online toepassing, waarin de staat en de ontwikkeling van de leefomgeving in de Zuid-Holland, onderverdeeld naar zeven thema's aan de hand van 30 (inmiddels 35) indicatoren, wordt weergegeven. Daarmee wordt in één oog opslag duidelijk per indicator of er sprake van doelbereik en of deze zich in de gewenste richting voor doelbereik beweegt. Achter elk van de zeven thema's en indicatoren zit een pagina met achtergrondinformatie.

Definieer de onderwerpen die in de monitor aan de orde komen en welke niet. Koppel aan de onderwerpen indicatoren, maak helder wat je idealiter wilt meten. Geef aan, daar waar er een storende kennisleemte is, of en zo ja op welke wijze die kennisleemte geëlimineerd kan worden, en op welke termijn.

Wel economie maar geen sociale aspecten

Het valt de Commissie op dat wel economische aspecten zijn opgenomen, maar andere sociale aspecten niet. Het provinciaal omgevingsbeleid streeft echter een duurzame ontwikkeling van de provincie na. Het uitvoeringsprogramma van het provinciale beleid bestaat daarom ook uit initiatieven met een brede scope. Duurzame ontwikkeling is gebaseerd op de 3P's, dus naast *profit* en *planet* ook *people*.

---

⁸ In de wet staat een opsomming van onderdelen die in elk geval onder de fysieke leefomgeving vallen: bouwwerken, infrastructuur, water, watersystemen, bodem, lucht, landschappen, natuur, cultureel erfgoed, werelderfgoed.

Dit geeft aan dat sociale aspecten belangrijk zijn, ook voor het ruimtelijk beleid, en in essentie omdat ze elkaar beïnvloeden. Sociaal-economisch zwakke bevolkingsgroepen hebben bijvoorbeeld significant meer last van vervoersarmoede en ook meer moeite met (de kosten van) de energietransitie. De Commissie heeft daarom een aantal sociale aspecten opgenomen in de bijlage, die kunnen worden opgenomen in de monitor, als de provincie dat wenst.

2.3 Kijk naar de regio

Regionale en lokale informatie belangrijk

De provincie Zuid-Holland als ruimtelijke entiteit is zeer divers. Een gemiddelde waarde voor een indicator zegt daarom soms weinig tot niets (dit is sterk afhankelijk van het thema). Inkomen en omvang van de werkloosheid verschillen van wijk tot wijk, files vormen zich niet gelijkmatig over de provincie en de luchtkwaliteit is in Pernis anders dan in het Groene Hart. Het gemiddelde op provincieniveau geeft voor dergelijke onderwerpen niet goed weer wat er feitelijk op gebiedsniveau aan de hand is.

Bij een aantal thema's is dit echter niet mogelijk omdat voldoende meetpunten nodig zijn om statistisch betrouwbare uitspraken te kunnen doen (bijvoorbeeld natuur; ontwikkeling van soorten zie de box). Veel van het leefomgevingsbeleid is bovendien niet op de provincie als geheel gericht maar op specifieke deelgebieden.

Statistisch verantwoord presenteren: soorten

Informatie kan alleen per regio weergegeven worden als er voldoende gegevens beschikbaar zijn. In het natuurdomein levert informatie per (sub)regio levert soms onbetrouwbare scores op als het gaat op trendinformatie. De provincie is veelal het kleinste schaalniveau waarop je betrouwbare en statistisch onderbouwde uitspraken kan doen. Je hebt namelijk gebied (stratum) hetzelfde aantal meetpunten (en soms ook referentiemeetpunten) nodig. Dus 60 in Zuid-Holland en 60 in de Alblasserwaard.

Kaarten, lokale informatie en samengevoegde informatie

Gebruik waar mogelijk en relevant kaarten voor de presentatie en de onderbouwing van de scores. Geef bij scores ook aan waar de afwijking van het gemiddelde hoog is (zowel positief als negatief). Bij de inrichting van een monitoringprogramma wordt in de regel vastgelegd op welk schaalniveau je uitspraken wilt doen, en met welke nauwkeurigheid en betrouwbaarheid. Als de inrichting van de monitoring niet is ingericht voor het doen van regionale uitspraken dan kan 'neerschalen' naar regio's statistisch onverantwoord zijn (en kan dan juist problemen verdoezelen, zie ook de box).

2.4 Bijsluiter essentieel voor onderbouwing

De informatie in de monitor en op de achtergrondpagina's is nu nog niet altijd herleidbaar tot bronnen en ook is de manier van scores nog niet onderbouwd. De provincie heeft aangegeven deze onderbouwing te willen versterken.

Bestaande informatie benutten en hierop afstemmen

Voor heel veel onderwerpen bestaan al goede metingen die worden beheerd door bijvoorbeeld het CBS, organisaties en verenigingen die het werk van monitoringvrijwilligers (zoals de Vlinderstichting) organiseren of een vakorganisatie voor mobiliteit. Ook over het scoren van uitkomsten bestaat soms al consensus. Bestaande normen en streefwaardes

kunnen benut worden bij het bepalen van de scores. Sluit hierbij zoveel mogelijk bij bestaande initiatieven aan, zodat uitkomsten vergeleken kunnen worden en niet 'het wiel opnieuw uitgevonden' hoeft te worden. Zo wordt bovendien voorkomen dat teveel discussie kan ontstaan over de uitkomsten.

Maak de indicatoren verder doorklikbaar zodat zowel bronnen, wijze van score en kaartmateriaal met gebiedsspecifieke scores goed worden ontsloten. Zo blijft de monitor toegankelijk, en ook te gebruiken door mensen die meer willen weten, of de onderbouwing van de scores willen nagaan. Dit vergroot de transparantie en het vertrouwen in de monitor waardoor het kan uitgroeien tot een gezaghebbend informatiesysteem.

Bijsluiter

Er wordt in de achtergrondpagina's per indicator soms ingegaan op beschikbaarheid van bronbestanden, wat de onterechte suggestie kan wekken dat een gebruiker een indicator zelf zou kunnen reconstrueren. Dat kan in veel gevallen niet omdat er bij verschillende indicatoren bewerkingsslagen zijn uitgevoerd en er ook allerlei keuzes ten aanzien van dataselectie aan ten grondslag liggen. Maak dus duidelijk op welk aggregatieniveau de data beschikbaar en raadpleegbaar moeten zijn. Neem dergelijke informatie op in een 'bijsluiter' per indicator.

Geef per indicator een heldere definitie en ga in op de relatie van de indicator met de normen of streefwaarden waarover deze iets moet zeggen

- hoe de indicator gemeten wordt (registratie, meetnet, enquête etc.)
- bron
- frequentie van meten
- meetwaarde
- eenheid waarin de meetwaarde wordt uitgedrukt
- jaar waarop de meetwaarde betrekking heeft
- aggregatieniveau (per deelgebied) waarop de informatie beschikbaar is
- wijze waarop normering plaatsvindt
- gehanteerde normen (wiens normen worden gebruikt) en in hoeverre wordt aangesloten bij wat in de praktijk gangbaar is (best practice), en/of wetenschappelijk gefundeerd is?

Geef aan, daar waar er een storende kennisleemte is of en zo ja op welke wijze die kan worden opgevuld en op welke termijn die informatie naar alle waarschijnlijkheid beschikbaar is. Ga ook verder in op hoe de monitor zich verhoudt tot of zich onderscheidt ten opzichte van andere monitors.

Van meetwaarden naar scores

Tussen meetwaarden / indicatorscores en themascores zitten bewerkingstappen, waarbij op een of andere wijze scores op meerdere indicatoren worden geïntegreerd tot een totaalscore voor een thema. Maak duidelijk op welke wijze deze integratie plaatsvindt. Zijn alle indicatoren even belangrijk of hebben ze een verschillend gewicht? Zo ja, wie bepaalt de gewichten en zo ja op grond waarvan? Geef aan of gebruik wordt gemaakt van genormaliseerde scores (bijvoorbeeld op een schaal van 0 tot 100), omdat dit optellen van scores en vergelijken van scores onderling makkelijker maakt.

Normering per indicator

Uiteraard geven de meetwaarden al een boel informatie (zeker als er tijdreeksen beschikbaar zijn of vergelijkingen met andere gebieden gemaakt kunnen worden). De normering geeft

veel extra informatie over de staat, en maakt knelpunten zichtbaarder. Het dwingt bevoegd gezag in dit geval om na te denken wanneer men tevreden is.

Beschrijf per indicator de systematiek hoe de provincie van meetwaarden naar een beoordeling van de Staat van de leefomgeving gaat. Door in de bijsluiters expliciet de normen te vermelden die worden gehanteerd bij de beoordeling van de meetwaarden wordt direct expliciet de link gelegd tussen indicator en normen. Het is van belang dat de normering navolgbaar, herhaalbaar, transparant en eenduidig is. Maak zoveel mogelijk gebruik van reeds bestaande normen, zoals wettelijke normen of streefwaarden om de score of 'kleur' van een indicator te bepalen. Maak duidelijk hoe een 'rode' of 'oranje' vlag moet worden geïnterpreteerd.

Dit kunnen in de praktijk algemeen gebruikte vuistregels zijn (zoals bijvoorbeeld voor de I/C verhouding in relatie tot het ontstaan van congestie). Als dat niet mogelijk is, geef dan aan of gebruik kan worden gemaakt van vergelijkingen voor het bepalen van de 'kleur' van de indicator door benchmarking in de tijd, in vergelijking met andere gebieden et cetera. Als dat niet mogelijk is, maak dan duidelijk hoe gebruik wordt gemaakt van expert judgement. Geef hiervoor aan hoe experts tot een score zijn gekomen en wat de achtergrond van deze experts is. Geef aan hoe deze de beschikbare informatie benut hebben. Laat de minst goed meetbare indicator niet dominant zijn in de onderbouwing voor het overall beeld binnen de monitor of binnen een thema.

2.5 Gebruik van de monitor over de jaren

De monitor geeft op dit moment een momentopname van de staat van de leefomgeving en geeft aan of er sprake is van een positieve of negatieve trend. Uit een gesprek met de provincie begrijpt de Commissie dat veranderingen van scores de monitor ook gepresenteerd worden over de jaren heen; dus dat ook meerdere 'jaartallen' van de monitor naast elkaar kunnen worden bekeken. Geef aan hoe dit gedaan wordt, en of en hoe gebruikers van de monitor dit in de toekomst ook kunnen terugkijken in de tijd.

Als een nieuwe indicator wordt geïntroduceerd of een bestaande wordt gewijzigd, zou:

- a. aangegeven moeten worden op welke punten deze verschilt van de oude;
- b. wat de consequenties zijn voor de monitor;
- c. zo mogelijk de gehele tijdreeks van de monitor gereconstrueerd moeten worden voor de nieuwe indicator.

3 Observaties bij de toepassingsgebieden

Het welslagen van de monitor leefomgeving is afhankelijk van een goede toepassing die in de provincie breed wordt gedragen. Door de monitor te richten op de staat van de leefomgeving en niet op steeds wisselende doelen behoudt deze een zekere objectiviteit. Door de monitor te baseren op bestaande praktijken is het bijhouden goed te doen en lang vol te houden. Maar vooral is een langjarig commitment nodig en duidelijke momenten waarop de monitor een rol speelt bij besluiten; zodat de monitor een vast en onmisbaar onderdeel wordt van het omgevingsbeleid en de cyclus van politieke besluitvorming.

3.1 Toepassing voor omgevingsvisie

De vraag is in hoeverre de ontwikkelde systematiek in de monitor tegemoet komt aan de aanbevelingen/uitgangspunten voor de vervolgstappen naar een volgende versie van de omgevingsvisie en dan met name ten aanzien van de monitoring en bijsturing.

Met de in hoofdstuk 2 aangereikte aanpak is de monitor door te ontwikkelen tot een gelaagde monitor. Daarbij brengt de bovenste, meest zichtbare laag op hoofdlijnen de staat van de leefomgeving in kaart aan de hand van een beperkt aantal (al dan niet samengestelde) toestandsindicatoren, die voor een deel ontleend kunnen worden aan de huidige Bèta versie. Op basis van het beeld dat oprijst uit deze gegevens kan het gesprek met Provinciale Staten gevoerd worden over de Omgevingsvisie en nieuwe versies daarvan, op periodieke basis. Daar waar nodig biedt de monitor extra achtergrondinformatie, ook voor deelgebieden.

3.2 Toepassing voor omgevingsvisie en strategisch omgevingsbeleid

Hier gaat het om de bruikbaarheid van de indicatoren in het beoordelingskader van de monitor als basis voor een leefomgevingstoets/MER bij de wijziging van of de ontwikkeling van nieuw strategisch omgevingsbeleid. De Commissie onderschrijft de aanpak dat breed begonnen wordt, en dat daarna wordt ingezoomd op de informatie die nodig is voor het besluit.

Gebruik monitor als basis

In zijn huidige vorm is de monitor niet onmiddellijk geschikt voor een leefomgevingstoets of Plan-MER. Wel kunnen de thema's en onderwerpen die in de monitor van de leefomgeving worden uitgewerkt dienen als eerste checklist voor een Plan-MER. Daarnaast geven, zo mag verwacht worden, de uitkomsten van de monitor aanleiding tot het formuleren van een beleidsagenda. Ook kan het gesprek over een voorliggend besluit steeds worden gerelateerd aan de staat van de leefomgeving en hoe het plan/project hieraan bijdraagt of hiervan afdoet. Zo creëert het een bewustzijn en brengt het de leefomgeving steeds integraal onder de aandacht, ook voor het gesprek in Provinciale Staten.

De staat van de leefomgeving per thema kan een goede basis zijn voor het schetsen van de referentiesituatie in een Plan-MER. Een MER bevat echter ook altijd een toekomstgerichte effectbepaling van een specifiek voornemen in een specifieke omgeving. Daarom zal altijd aanvullend onderzoek nodig zijn. Aard en inhoud van dit onderzoek is ook afhankelijk van het te nemen besluit. Er kan dan meer gedetailleerde informatie nodig zijn, maar ook bijvoorbeeld veldwerk en toepassing van prognosemodellen. Deze kunnen ook weer van invloed zijn op hoe in een specifieke plan-MER de effectindicatoren worden gedefinieerd dan wel de effecten van een besluit worden uitgedrukt / weergegeven.

Ook het bepalen van het verwachte doelbereik is een onderdeel van het MER. Dit gebeurt (doorgaans) op basis van expert judgement, en ook hier kan het detailniveau anders zijn dan voor de monitor leefomgeving.

Aandachtspunten vanuit Zuidplaspolder

In het advies over de NRD Middengebied Zuidplaspolder van de provincie Zuid-Holland is aanbevolen om de Monitor Leefomgeving meer toe te snijden op een beoordelingskader dat past bij de kenmerken van dit plangebied en de te realiseren opgave in dit gebied: de bouw

van een nieuw dorp, creëren van nieuwe groene verbindingen, ontwikkeling van bedrijventerreinen en realisatie van energieneutraliteit.

Omdat, naast de provincie, ook de gemeente Zuidplas werkt aan een eigen MER voor het Middelgebied Zuidplaspolder, heeft de Commissie de provincie geadviseerd om in interactie met de gemeente te zoeken naar een min of meer gezamenlijk beoordelingskader dat concreter inspeelt op deze opgaven en tegelijkertijd problemen en kansen zo scherp mogelijk boven tafel brengt.

Omdat het om een integrale gebiedsontwikkeling gaat zijn veel van de in de monitor genoemde indicatoren in principe van toepassing. Door de foto van de leefomgeving en de beoordeling van mogelijke effecten toe te spitsen op het gebied en door de uitdagingen voor dit gebied te agenderen, kunnen bouwstenen worden gegenereerd die gebruikt kunnen worden in scenario's die de hoeken van het speelveld voor ontwikkeling van het Middengebied in kaart brengen.

Vanuit dit denken adviseerde de Commissie om niet integraal uit te gaan van de concept Monitor Leefomgeving, maar op onderdelen selectiever te zijn (en op sommige thema's meer aangescherpt). In haar advies vroeg de Commissie meer aandacht te besteden aan indicatoren voor duurzame mobiliteit (zoals modal split), ontwikkeling van (duurzame) bedrijventerreinen, waterveiligheid (het Middengebied ligt ongeveer in de laagste polder van Nederland), hitte en verdroging en kansen voor natuurontwikkeling en vergroting van de biodiversiteit.

Het valt op dat er enkele algemene zaken zijn toegevoegd, maar ook gebiedsspecifieke zaken worden toegevoegd, hetgeen bij een concreet project zoals deze gebiedsontwikkeling in de rede ligt.

Aandachtspunten vanuit Energiemodule

In het advies over de NRD ter voorbereiding van het Plan-MER over de Module Energietransitie is de Commissie ingegaan op de in het MER te beschrijven bestaande milieusituatie en milieugevolgen. Uitgangspunt daarbij was het beoordelingskader dat in de concept-NRD al planspecifiek was gemaakt door niet onderscheidende aspecten buiten beschouwing te laten en tevens voor type plan onderscheidende aspecten toe te voegen, zoals weidevogelgebieden, ganzenfoerageergebieden en stiltegebieden.

De Commissie heeft voorgesteld een vertaalslag te maken van het beoordelingskader naar de effectbeoordeling, met inbegrip van enkele aanvullingen en wijzigingen. Daarbij is ze ervan uitgegaan dat alleen de gevolgen van windparken en zonnevelden beoordeeld kunnen worden. Geadviseerd is om het aantal criteria (geconcretiseerde indicatoren) sterk te beperken.

De focus kan volgens de Commissie voor een kaderstellend plan als de Energiemodule liggen op criteria die milieugevolgen concreet in beeld brengen en duidelijk maken in hoeverre wet- en regelgeving een bepaald alternatief in de weg kunnen staan. Zo gaat het niet zozeer om de gevolgen voor biodiversiteit (indicator natuurkwaliteit) maar om de gevolgen voor beschermde gebieden en soorten. De criteria kunnen daarmee beperkt blijven tot de onderwerpen Energie en klimaat, Duurzame energieopwekking, (menselijke) Leefomgeving, Natuur, Landschap/cultuurhistorie/ruimtelijke kwaliteit en waterkwaliteit (voor zover nodig vanwege drijvende zonnepanelen). Indicatoren op het gebied van economie, sociale aspecten, bodem, bodemdaling, waterveiligheid grondgebruik, luchtkwaliteit, verstedelijking en

mobiliteit, verkeersveiligheid zijn geadviseerd weg te laten voor de toepassing voor de energiemodule.

Het valt op dat voor een meer abstract besluit zoals deze beleidswijziging, een aantal indicatoren kunnen worden weggelaten, daar waar deze het integrale karakter van de leefomgevingsinformatie niet in de weg staan.

3.3 Toepassing voor meten doelbereik en effecten breder omgevingsbeleid: houdt dit gescheiden van de monitor leefomgeving

Het gaat hier om de bruikbaarheid van de monitor leefomgeving voor de beleidscyclus van het provinciale omgevingsbeleid om te kunnen bepalen in hoeverre de in de provinciale omgevingsvisie geformuleerde doelen met het omgevingsbeleid kunnen worden gerealiseerd, met name voor wat betreft het effect van beleid op de leefomgeving.

De omgevingsvisie, een strategisch plan waarvoor een MER wordt opgesteld of ander omgevingsbeleid, kent altijd een bepaald doel. Idealiter zijn deze doelen als toetsbare doelstellingen geformuleerd, bijvoorbeeld gerelateerd aan wettelijke normen. De Commissie adviseert echter niet te pogen de monitor uit te breiden met indicatoren voor het meten van het halen van extra beleidsdoelen of meten van de inzet van middelen om deze doelen te halen. Dit is uiteraard zeer belangrijke en nuttige informatie, die echter beter in een periodieke evaluatie *naast* de monitor kan worden bepaald. Geef ook aan hoe de monitor zich verhoudt tot andere monitorsystemen zoals de Staat van Zuid-Holland.

Zo blijft de monitor zelf de staat van de leefomgeving steeds op eenzelfde manier weergeven en zijn scores herkenbaar voor de omgeving en te volgen in de tijd; daardoor is deze ook minder gevoelig voor politiek-bestuurlijke wisselingen en invloeden.

Bijlage: Enkele observaties en aandachtspunten bij thema's en indicatoren

Zoals gezegd in dit advies, is het voor de Commissie van belang dat de onderbouwing van de indicatoren helder is. Om aan de provinciale doelstelling te voldoen dat de staat van de leefomgeving in zijn geheel in beeld is, heeft de Commissie in deze bijlage een aantal suggesties voor nieuwe indicatoren, en enkele overwegingen om bestaande indicatoren te wijzigen/uit te breiden.

Thema's en indicatoren

Economie

Grondstoffengebruik	Het reduceren van het grondstoffengebruik vanwege milieugevolgen daarvan maakt dat dit zonder meer een belangrijke indicator is. Het is de vraag of deze onder economie op de juiste plaats is opgenomen. De beschrijving gaat meer over duurzaamheid, en dan zou deze ook onder 'milieu' een plek kunnen vinden. Op het niveau van de monitor is niet duidelijk wat deze indicator zegt over de kwaliteit van de leefomgeving.
nieuw Afval	Bij grondstoffengebruik is afval niet meegenomen. Je wilt immers de hoeveelheid afval per hoofd omlaag brengen, alsmede het aandeel restafval daarin. Deze indicator is wel erg nuttig in de 'checklist' voor nieuwe plannen en projecten.
Werkloosheid, vervangen door Arbeidsmarkt	<p>Een belangrijke indicator, die ook link legt met het sociale domein. Voor dit onderwerp is regionale/lokale informatie ook van belang, omdat de situatie sterk kan verschillen in gebieden.</p> <p>De Commissie adviseert dit te verbreden tot arbeidsmarkt. De belangrijkste 2 onderwerpen zijn dan werkloosheid en de (mis)match op de arbeidsmarkt.</p> <p>Er zijn nog de volgende indicatoren denkbaar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vacaturevervulling dan wel moeilijk vervulbare vacatures als aanvullende indicator voor de mismatch op de arbeidsmarkt. Trend in werkgelegenheid (afgezet tegen landelijke groei) daarmee aangevend of er absoluut en/of relatief sprake is van een positieve ontwikkeling. • Werkgelegenheidsgraad = werkgelegenheid/ beroepsbevolking als uitdrukking van de mate waarin er voldoende werk is voor de beroepsbevolking. Door dit per gemeente in beeld te brengen is het ook een indicatie voor woon-werkverkeer en de negatieve effecten die daarmee samenhangen.

nieuw Bedrijventerrein-ontwikkeling	De Commissie vindt dit een belangrijke indicator. Ze geeft ter overweging dit onderwerp te verbreden naar het werk–locatievraagstuk (ook tegen de achtergrond van thuiswerken et cetera). Suggesties voor aanvullende indicatoren: 1. Bestaande voorraad bedrijventerreinen afgezet tegen het uitgiftetempo (in laatste 3–5 jaar). Dit geeft inzicht hoe lang men nog vooruit kan bij gelijkblijvende omstandigheden met de bestaande voorraad. 2. Mate van veroudering bedrijventerreinen, onderwerp dat in de komende periode aan actualiteit zal winnen. 3. Leegstandsproblematiek: kantoren en winkels. 4. Multimodale ontsluiting bedrijventerreinen (kan ook onder mobiliteit)
--	---

Energie

Energiegebruik	Te overwegen in de monitor de verschillende gebruikers in de taart zelf direct in beeld te brengen. Daardoor neemt de informatiewaarde direct toe. Zit nu in de achtergrondpagina.
Duurzame energieopwekking	Wellicht iets meer detaillering in de taart zelf over verschillende energiebronnen. Daardoor neemt de informatiewaarde direct toe. Zit nu in de achtergrondbronnen.
nieuw Energiearmoede	Nu geen informatie over opgenomen. Energiearmoede is echter voor de haalbaarheid van de energietransitie essentiële informatie (hier is ook een link met sociale domein). TNO heeft over energiearmoede een kaart uitgebracht. ⁹

Klimaat en water

nieuw Wateroverlast	Toevoegen als indicator: wateroverlast. Bijvoorbeeld het percentage gebouwen waar de kans aanwezig is dat er water het huis binnen loopt via de drempel bij een ernstige regenbui; een natte–voeten–indicator. In het relatief laaggeleden Zuid–Holland een belangrijke indicator.
nieuw Hitte–eiland effect	Jaarlijks gemiddelde temperatuurverschil dat ontstaat door het hitte–eiland effect; voor de provincie Zuid–Holland van belang omdat er grote stedelijke agglomeraties zijn.
nieuw Verdroging natuurgebieden	Percentage deelgebieden volledig hersteld ten opzichte van het totale oppervlakte TOP–gebieden. Toelichting: Een gebied is verdroogd als aan dat gebied een natuurfunctie is toegekend en de grondwaterstand in het gebied onvoldoende hoog is dan wel de kwel onvoldoende sterk om bescherming van de karakteristieke grondwaterafhankelijke natuur, waarop

⁹ Zie hiervoor de [website van TNO](#).

	de functie toekenning is gebaseerd, in dat gebied te garanderen. Een gebied met een natuurfunctie wordt ook als verdroogd aangemerkt als ter compensatie van een te lage grondwaterstand water van onvoldoende kwaliteit moet worden aangevoerd. Natuurgebieden waar de verdroging met voorrang wordt uitgevoerd zijn aangewezen als zogenaamde TOP-gebieden.
--	---

Landschap en cultuurhistorie versus ruimtelijke kwaliteit

Voor de belevingsaspecten wordt door de provincie gewacht op landelijke monitor. De deelindicator ruimtelijke kwaliteit ontbreekt (nog). Het is een lastig onderwerp omdat ruimtelijke kwaliteit een zeer breed concept betreft (in principe alle aspecten uit de hele monitor kan omvatten). De monitor als geheel geeft eigenlijk al een blik op de 'ruimtelijke kwaliteit' van de provincie.

De Commissie adviseert daarom vooral aandacht te besteden aan belevingsaspecten van de ruimte, en dus aan landschap in brede zin (zie box) en cultuurhistorie. Hierdoor sneeuwen deze niet onder in het geweld van andere, makkelijk meetbare en normeerbare, leefomgevingsindicatoren in de monitor.

Wat is landschap?

De Commissie m.e.r. gaat uit van de definitie van landschap van de Raad van Europa:

'Een gebied zoals dat door mensen wordt waargenomen en waarvan het karakter bepaald wordt door natuurlijke en/of menselijke factoren en de interactie daartussen.'

Dit betekent dat landschap op zowel het buitengebied als stedelijk gebied betrekking kan hebben en zowel op bestaande waarden als op nieuwe waarden.

Fysieke landschapskenmerken	<p>Landschap is een breed begrip, dat dynamisch is en zich niet beperkt tot het buitengebied (zie de definitie in de Europese landschapsconventie). De Commissie begrijpt dat aansluiting wordt gezocht bij de 6 subindicatoren uit de landelijke indicator landschap.</p> <p>Hierbij zijn sowieso van belang:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verandering in areaal van relevante landschapstypen • Verandering in landschappelijke kwaliteiten (op basis van streefwaarden) <p>En breder voor landschap en cultuurhistorie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mogelijkheden voor verbetering ruimtelijke kwaliteit en draagkracht voor nieuwe functies (zoals zon en wind). • Verandering in behoud en ontwikkeling archeologisch erfgoed behoud en ontwikkeling industrieel erfgoed en monumentaal erfgoed (gebouwen, stads/dorps gezichten) • Bij 'opgaand groen' kan ook groen in de stad geëxpliciteerd worden vanwege een duidelijke relatie met leefomgevingskwaliteit.
-----------------------------	--

Grondgebruik (occupatielaag)	Ook hierbij wordt aansluiting gezocht bij de landelijke indicator landschap. Een duidelijk onderscheid met bovenstaande indicator is van belang, bijvoorbeeld door hier een duidelijke trendindicator van te maken (% jaarlijkse toe- of afname van groen in de stad bijvoorbeeld)
------------------------------	--

Milieu en gezondheid

Geluid	Nu alleen beperkt tot hinder langs provinciale wegen; breidt dit voor een goed beeld van de leefomgeving uit met rijkswegen en gemeentelijke wegen met een hogere intensiteit. Uitbreiding mogelijk waarbij onderscheid tussen geluidhinder en -belasting. Laatste betreft Landoppervlakte belast met een geluidsniveau boven 55 dB. Daarnaast geluidhinder: Percentage mensen dat aangeeft soms of vaak overlast te ondervinden van geluid in hun buurt
nieuw Geur	Geurhinder ontbreekt nu, en is in grote delen van de provincie een belangrijke bron van overlast. Betreft het percentage mensen dat aangeeft soms of vaak last te hebben van stank, stof en/of vuil. Wordt gemeten door de GGD (eens in de 4 jaar).
nieuw Licht	Lichtemissie en -overlast ontbreekt. Gaat verder dan alleen lichthinder als gevolg van glastuinbouw. Is ook van toepassing bij industrie en in stedelijk gebied. Kan gebruik gemaakt worden van de atlas van de leefomgeving (Lichtemissie 2020 Atlas Leefomgeving).
Luchtkwaliteit	Beperkt zich nu tot langs wegen, maar in Zuid-Holland is ook de luchtkwaliteit rond industrie en veehouderijen van belang. Ook is een onderscheid achtergrondconcentraties en emissies voor de indicatoren van belang.
Bodem en bodemgebruik	Er zou informatie toegevoegd kunnen worden met betrekking tot het grondgebruik in meer kwantitatieve zin en de kwaliteit van de grond (verontreinigingen et cetera). Waar het gaat om het grondgebruik in kwantitatieve zin zouden de verschillende vormen van grondgebruik uitgesplitst kunnen worden met in ieder geval aandacht voor: <ul style="list-style-type: none"> • Voor de kwalitatieve aspecten kan aandacht besteed worden aan: De zogenaamde Spoedlocaties¹⁰ voor onaanvaardbare bodemverontreiniging.

¹⁰ Een ernstige bodemverontreiniging, welke vóór 1987 is veroorzaakt, wordt een spoedlocatie genoemd wanneer er bij het huidige gebruik onaanvaardbare risico's voor de mens of het milieu aanwezig zijn. Er moeten dan maatregelen genomen worden om deze risico's weg te nemen. De voorbereiding en uitvoering van de saneringstrajecten kunnen maanden tot vele jaren duren. De doelstelling van de aanpak spoedlocaties is dat aan het eind van de convenantsperiode (2020) alle gevallen van ernstige bodemverontreiniging met onaanvaardbare humane, ecologische of verspreidingsrisico's (spoedlocaties) zijn gesaneerd of dat de risico's in ieder geval beheerst zijn.

	<ul style="list-style-type: none"> • Indicatoren met betrekking tot bodemverontreiniging: verzuring, zware metalen, vermesting (bij water is het wel opgenomen).
--	---

Natuur

Biodiversiteit	Waardevolle indicator voor de ontwikkeling van de provinciale natuurkwaliteit (toepassing 1 en 3). Voor een leefomgevingstoets is deze niet geschikt omdat vooral van beschermde soorten toereikende informatie aanwezig is waardoor overlap ontstaat met de al benodigde soortbeschermingstoets
Kwaliteit natuurgebieden in het NNN	SNL-metingen zijn maar beperkt geschikt want gebeuren met een interval van 6 jaar. Gebruik van dezelfde bron als Biodiversiteit (Netwerk Ecologische Monitoring) levert een beter beeld vanwege jaarlijkse monitoring op vaste meetpunten.
Kwaliteit habitattypen in Natura 2000-gebieden en Kwaliteit Leefgebieden soorten Vogel- en Habitatrichtlijn	De Commissie adviseert een duidelijk onderscheid te maken tussen gebieds-bescherming (habitattypen én leefgebieden van soorten met een gebiedsdoel) en soorten-bescherming (zie hierna).
nieuw Soorten	<p>Het is logisch dat de huidige indicatoren zich richten op gebieden en de Staat van Instandhouding van VHR-soorten, want deze informatie is duidelijk aanvullend op biodiversiteit- en gebiedsbescherming-indicatoren én nodig vanwege provinciale, nationale en Europeesrechtelijke verplichtingen die zich strekken tot de hele provincie.</p> <p>Het is echter opvallend dat daardoor een groot aantal soorten 'tussen wal en schip' vallen, namelijk beschermde soorten waaronder soorten van de Vogel- en Habitatrichtlijn buiten beschermde gebieden. Overweeg daarom ook met combinaties te werken (o.a. weidevogel- en ganzen-foerageergebieden) en leg het accent op soorten(groepen) die in ZH in aantallen van groot landelijk of Europees belang voorkomen.</p>
Duurzame landbouw	Het is niet duidelijk waarom deze indicator onder natuur is opgenomen, omdat landbouw niet hetzelfde is als natuur en daar soms mee conflicteert. Definieer daarom helder wat hieronder verstaan wordt en overweeg (afhankelijk daarvan) landbouw onder economie op te nemen. Geef aan wat het aandeel natuurinclusieve en biologische landbouw is (SKAL monitort dit reeds).

Verstedelijking en mobiliteit

Leefbaarheid (met opmerkingen over de leefbarometer)	Is uitgewerkt met de leefbarometer, en deze is ook per gemeente beschikbaar als je doorklikt. De barometer neemt een honderdtal aspecten van de leefbaarheid mee in geaggregeerde indicator, zoals
--	--

	<p>informatie over woningen, over bewoners¹¹, voorzieningen, veiligheid etc. Er is doordoor ook veel overlap met allerlei andere indicatoren en zelfs overlap met de monitor als geheel. Is wel zeer goed te desaggregeren waardoor de informatiewaarde toeneemt, bijvoorbeeld voorziening en veiligheid apart opnemen.</p> <p>De Commissie adviseert de leefbarometer te benutten, onderdelen te benutten voor het bepalen van scores maar deze niet als geheel de score voor leefbaarheid te laten bepalen.</p>
nieuw Demografische ontwikkelingen	<p>Wanneer we het hebben over verstedelijking zijn onderwerpen als ontgroening, vergrijzing, migratie relevant. Dit omdat deze inzicht geven in de bevolkingsdynamiek. Relevant voor zowel de huidige als toekomstige huisvestingsopgaven en voor het voorzieningenniveau in brede zin.</p>
Nabijheid wonen-voorzieningen	<p>De uitwerking in de monitor geeft geen specificatie van de meeteenheid en meting, maar zinvol is te bekijken hoeveel/welke voorzieningen bereikbaar zijn binnen specifieke reistijden, uitgesplitst naar lopen – fiets – OV – auto. Reistijdmeting geeft meer informatie over toegankelijkheid tot voorzieningen dan de geografische afstand. Dit kan zowel een meting zijn in geografische afstand als in reistijd. De gemeente Rotterdam gebruikt de reistijdberekening in relatie tot meting toegang tot arbeidsmarkt/arbeidsplaatsen. Zit ook in de leefbarometer.</p>
Verkeersveiligheid ¹²	<p>Naast meting in aantal slachtoffers, zoals voorgesteld, is het ook zeer zinvol te duiden waar de ongevallen gebeuren (binnen of buiten de bebouwde kom, soorten weg), en meer specifiek of er black spots zijn. Deze informatie geeft concretere handvatten voor maatregelen. Zit ook in de leefbarometer.</p>
nieuw Doorstroming en filedruk	<p>Verkeersintensiteitsdata en filedruk worden periodiek verzameld door bijvoorbeeld RWS voor het HWN, terwijl de provincie ook periodiek gegevens verzamelt voor het provinciale wegennet. De filedruk verwijst naar de Intensiteit/Capaciteit infrastructuur verhouding. Een permanent hoge I/C indiceert een structureel doorstromingsprobleem.</p> <p>Iets soortgelijks geldt ook voor het spoor, omdat de capaciteit van het spoor in Zuid Holland op delen van het spoorwegnet tegen de maximale benutting aan zit (bijvoorbeeld de spoorcapaciteit Gouda-Rotterdam en Gouda-Den Haag).</p>
nieuw Belevingsindicatoren stedelijke woonomgeving	<p>Monitor besteedt nu geen aandacht aan de tevredenheid met zaken als de woning, woonomgeving</p>

¹¹ Wordt op dit moment gereviseerd waarbij onder andere etnische afkomst uit de indicator wordt gehaald.

¹² Bestand geRegistreerde Ongevallen Nederland, beheerd door Min IenW.

	(groen, speelvoorzieningen, sociale veiligheid, winkels et cetera). Door aandacht te besteden aan de belevingskant wordt de monitor met name ook vanuit burgerperspectief relevanter.
nieuw Toegankelijke woningmarkt	Nu zijn geen indicatoren opgenomen die iets zeggen over toegankelijkheid van de woningmarkt. Daarbij kan gedacht worden percentages goedkope en betaalbare huurwoningen en koopwoningen. Of het aandeel woningen tot de aftoppingsgrens.
nieuw Duurzame mobiliteit	<p>Algemeen wordt gestreefd naar verduurzaming van de mobiliteit. De stappen daarin zijn: a) reduceer fysieke verplaatsingen, b) gebruik fiets en OV, c) maak de auto duurzamer.</p> <p>Dit verwijst respectievelijk naar de indicatoren:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Digitale ontsluiting (zie hierboven voor operationalisatie). Percentage woningen dat zonder veel inspanningen (direct) aangesloten kan worden op een glasvezelkabel (inclusief de woningen die al glasvezel hebben tot in de meterkast). 2. Modal split (verdeling van verplaatsingen over verschillende vervoerwijzen). Informatie uit prestatiegegevens OV en weggebruik CBS), aangevuld met bijvoorbeeld enquêtegegevens over vervoerwijzekeuze. 3. Groei elektrische voertuigen en daarvoor benodigde laadpalen. <p>Deze indicatoren zijn van toepassing op personenvervoer, maar hebben deels ook betrekking op goederenvervoer. Modal split is bijvoorbeeld te meten in termen van volume goederenvervoer over weg, water en spoor. (onder andere CBS). En 3. vertaalt zich in bijvoorbeeld verandering in de samenstelling van de vervoersvloot.</p>

BIJLAGE 1: Projectgegevens

De provincie Zuid-Holland ontwikkelt een monitor leefomgeving. De provincie heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage om een advies gevraagd over de monitor en de verdere ontwikkeling daarvan. Dit advies heeft geen betrekking op een concrete m.e.r.-procedure.

De Commissie

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen per project. Deze werkgroep geeft aan welke onderwerpen naar zijn mening moeten worden behandeld en met welke diepgang. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

drs. John Dagevos

prof. dr. ir. Rob van der Heijden

ir. Kees Slingerland (voorzitter)

drs. Willemijn Smal (secretaris)

ing. Rob Vogel

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft gebruikt?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3618](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage
A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e mer@eia.nl
w commissiemer.nl

